

Doporučení k vypracování seminárních prací, referátů a diplomových prací

Úvodem

Úvodem

Vysokoškolské semináře hrají důležitou roli při přípravě studentů na jejich pozdější odbornou nebo vědeckou dráhu. Prohlubuje a rozvíjí se v nich látka přednášek; přitom se těžší práce přenáší na studenty, kteří se zde učí uvažovat o teorii předmětu, uplatňovat teoretické poznatky v praxi a osvojují si postupně, s narůstající obtížností, techniku vědecké práce. Své výsledky podávají buď ve formě seminárních prací nebo s nimi seznamují ústně formou referátů. Seminární práce i referáty jsou představní závěrečné práce diplomové a její obhajoby; obojí uzavírá spolu s prověřováním vědomostí nabytých na vysoké škole studium a převádí absolventa do praxe.

Všechny formy prací, o nichž jsme zde hovořili, tedy seminární práce, referát a diplomová práce, mají rysy společné a rysy pro každou formu specifické. K společným rysům patří vyřezávání tématu, práce s literaturou, sbírání materiálu, sestavování předběžného a konečného plánu, třídění a syntéza poznatků, podání získaných poznatků a výsledků vlastního zkoumání i konečné ztvárnění látky. K rysům specifickým patří jazyková realizace v podobě psané nebo mluvené, a u podoby mluvené bezprostřední přednes práce posluchačům. Společné rysy projednáváme u doporučení k vypracování diplomového úkolu, u dílčích prací se spokojíme jen s výřezem. U referátu se budeme blíže zabývat zvláště jeho jazykovou realizací a přednesem.

P í s e m n á s e m i n á r n í p r á c e

Seminární práce jsou průpravou na závěrečnou práci většího rozsahu, práci diplomovou, v níž se uplatňuje jejich různorodá náplň.

Seminární práce jsou zadávány vedoucím semináře, který určuje v soulase se stavem znalostí studentů a v soulase s cílem semináře jejich téma.

Jsou to práce obvykle menšího rozsahu (od 5 - 20 stran textu); jejich obtížnost by měla během studia narůstat.

Studující se v nich učí práci s literaturou a praktickému zvládnutí techniky práce.

Úkolem seminární práce může tedy být podání zprávy o závažné odborné statí, knize, slovníku apod.; to je nejjednodušší úkol z okruhu práce s literaturou, ale vyžaduje schopnost číst a zevšeobecňovat informace získané čtením textu. Obtížnějším úkolem je už srovnávání dvou prací k témuž tématu, srovnání názorů více autorů na jednu otázku aj. V technice práce lze postupně zvládat sestavování bibliografie k určitému tématu, excerpcování určeného jevu na vymezeném množství textů, konceptování, stanovení pořadí jevů podle frekvence, sestavování tabulek, grafů atd.

Problematika seminárních prací se v podstatě shoduje s problematikou práce diplomové, vše platí pouze v menším a úže vymezeném okruhu. I v seminárních pracích dodržujeme zásadu úvodního definování termínů a popisu metody práce, a vždy je uzavíráme seznamem použité literatury.

R e f e r á t

Referát zprostředkovává posluchačům informaci o daném předmětu nebo problému, zpracovanou a napsanou referentem.

Přípravou a přednesem referátu se učíme kromě pozorného a kritického čtení, pořádání a shrnování poznatků i srozumitelnému vyjadřování svých myšlenek a jejich sdělování.

V diskusi navazující na referát si referent a posluchači vyměňují své názory na přednesený problém, učí se argumentovat a obhajovat svá tvrzení.

Obojím se dosahuje většího rozhledu, duševní vyspělosti, samostatnosti myšlení, ale i vyjadřovací pohotovosti, kterou potřebuje ve svém povolání každý vzdělaný odborník.

Druhy referátů podle náplně

Podle narůstající obtížnosti rozeznáváme následující hlavní typy referátů:

- (a) zpráva nebo pojednání o obsahu knihy
  - (b) obšírnější pojednání o určitém problému, založené na studiu více prací
  - (c) vědecká přednáška o výsledcích vlastního výzkumu zaujímající současně kritický postoj k dosavadní teorii předmětu.
- V seminářích na vysoké škole se obvykle zadávají referáty prvních dvou druhů. Třetí typ, uplatňující se až v diplomových seminářích (a pracích Studentské vědecké soutěže) je běžný ve vědecké a odborné praxi.

Všimneme si teď blíže forem, v nichž jsou jednotlivé druhy referátů podávány.

Zpráva je stručná, přímě věcná a s vědeckou střízlivostí přednesená informace. Volí se zpravidla jen pro krátké referáty k vybranému předmětu, např. pro uvedení a vysvětlení statistického záznamu o jevu, určitého výsledku výzkumu, informací o problematice vědecké konference apod. Zpráva se má opírat o přesné údaje a obsahovat všechno podstatné, co lze k věci říci.

Ve zvláštních případech se pro referát hodí i popis. V něm kombinujeme kromě věcného základu charakteristického pro zprávu i subjektivní prvky, např. dojmy a zvlášť pozoruhodné detaily, které doplňují základní údaje. Popis se hodí tam, kde lze předmět, o němž se mluví, předvést jako model a doplnit výklad filmem, zvukovým záznamem apod.

V jednoduché zprávě (a) se dají uplatnit i prvky pojednání; shrnují se autorovy nejdůležitější myšlenky z určitého

hlediska a referent se pokouší o jejich kritické zhodnocení.

Základní formou referátů semináře je vědecká přednáška (c). Kromě věcného sdělení o faktech, jevech a procesech obsahuje důkladné, systematické, poměrně obsáhlé pojednání o příslušném tématu. Soustřeďuje se na souvislosti a vzájemné působení jevů, jejich vnitřní příčinou a funkční závislost, obsahuje teoretická zevšeobecnění a zákonitosti vývoje jevu. Informuje o výsledcích vlastního výzkumu na základě vyhodnocení literatury a samostatného zpracování materiálu.

Zpráva o knize

Nejjednodušší formou referátu je zpráva o knize. Předkládá důkladné pročtení knihy, promyšlení jejího obsahu a srozumitelnou interpretaci informace, kterou kniha poskytuje.

Co se rozumí základní informací (nejdůležitějšími myšlenkami knihy)? To je dáno úkolem, který má referát, a stavem vědomostí posluchačů. Můžeme mít např. referát o práci týkající se tvoření slov v němčině. Jinak budeme referovat pro středoškolačka, pro něhož je nejdůležitější získat základní přehled, jinak pro studenta filologie, který už o problematice něco ví, a zase jinak pro odborníka, pro něhož je nejdůležitější to, co je v práci nové oproti jiným pracím o stejné věci. S tím souvisí to, že k základnímu seznámení s jednou prací potřebuje referent důkladnou znalost této práce, ale čím jde hlouběji (čím poučenější jsou jeho posluchači), tím více jiné literatury musí znát, aby o jednom z děl mohl referovat vyhovujícím způsobem. Má-li dílo samostatné kriticky zhodnotit, předpokládá to, že si o přednášené tematice přečetl práci víc. Schopnost kritického hodnocení se získává srovnáváním.

Proto je pro začátečníka v určitém oboru vhodnější, snažit se zvládnout nejprve základní zprávu bez vlastního kritického hodnocení. Ani to není vždy snadné; uvádíme zde základní chyby, jichž se referenti v těchto případech dopouštějí:

- v úvodu nevyvětlí pojmy, s nimiž pracují

- slepují obsah knihy z citátů, nejsou schopni formulovat ho sami zřetelným a srozumitelným způsobem
- nedrží se námětu, o němž mají hlavní referovat
- nevybírají z knihy nebo stati základní údaje, ale podružné detaily a vedlejší okolnosti a pod.

Referát ve formě pojednání o určitém problému na základě více přeměn nebo krátké vědecké přednášky

Referát tohoto druhu vyžaduje důkladnější přípravu a větší schopnost samostatné práce (syntézy a zevšeobecňování přečtených údajů, rozeznání souhlasných a sporných bodů v argumentaci jednotlivých autorů, rozhodnutí pro určité stanovisko a obhájení tohoto rozhodnutí).

Téma je obvykle vymezeno tím, kdo referát zadává. Proto referent začíná sestavením předběžného plánu, shromážděním a studiem literatury, pak přistupuje k syntéze materiálu (viz stať o diplomové práci), podle dosaženého členění sestaví konečný plán a konečně referát napíše (technika psaní je společná s diplomovou prací).

Druhy referátů podle přednesu

Při psaní referátu si je třeba uvědomit, že je určen pro přednes. Zatímco jsme tedy v celé přípravě pracovali s psanou podobou jazyka, snažíme se do konečné jazykové formulace referátu vnést co nejvíce prvků jazykové podoby mluvené (viz o tom blíže na str. 46).

Nejlépe bude, když si při konečné formulaci představíme, že jsme v kontaktu s posluchači, a nebudeme tento kontakt ztrácet ze zřetele. Úvodem referátu máme posluchače zlákat; jejich pozornost vzbudíme tím, že je srozumitelným a zajímavým způsobem seznámíme s cílem svého referátu: co jim chceme povědět, o čem a proč. Uvádíme-li literaturu, o níž budeme referovat, nespěcháme. Raději údaje zopakujeme, a máme-li možnost,

zapišeme je zřetelně na tabuli. Pozornost posluchačů se získá, uvedeme-li téma otázkou, na kterou se během referátu snažíme odpovědět. Potom procházíme postupně dílčí etapy a argumentujeme pro určité názory i proti nim. V závěru přehledně a výrazně formulujeme závěry, k nimž jsme došli.

Volně přednesený referát

Největší naději na získání a udržení pozornosti má referent, který svůj výklad nečte, ale volně přednáší. Tento ideální způsob přednesení referátu vyžaduje už zkušenějšího řečníka, který do hloubky ovládá látku, o níž informuje; začátečník se ho ale také nemusí bát, jestliže si zvolí takový obsah informací, který je schopen zvládnout, a dobře se na přednes připraví.

Při vypracování takového referátu si zapišeme postup heslovitě na lístky; kromě toho máme po ruce další lístky s důležitými myšlenkami a údaji, po kterých v případě potřeby můžeme sáhnout. Nezbytně nutné je vypracovat si a stanovit vedoucí myšlenku referátu, k níž se budeme vracet.

Zvlášť pečlivě si připravíme stručný úvod a závěr; v úvodu můžeme položit výchozí otázku, kterou v závěru zodpovíme. Závěr referátu je určen pro souhrn výsledků. Nemají se v něm uvádět žádné nové údaje.

Volně proslouveni referátu vede už samo o sobě k větší pestrosti intonace, střídání tempa řeči a síly hlasu. Projev přednášený hlasitě od počátku do konce unavuje stejně jako tichý, je-li monotónní. Střídání síly hlasu podle důležitosti přednášených pasáží udržuje lépe pozornost posluchačů. Zřetelná výslovnost je důležitější než síla hlasu. Věty formulujeme zvolna a zřetelně, vyvíjíme se překotnosti ve formulaci i v tempu řeči. Využíváme otázky, položené současně sobě i publiku. Přecházíme volně, ale ne zdlouhavě od jednoho celku k druhému. Citáty užíváme jen tam, kde jsou nezbytně nutné. Dáváme si pozor, abychom neopakovali často stejná slova nebo stejné obraty.

Příklady špatného přednesu referátu:

- (a) referát je ůten přesnĕ podle
připraveného záznamu, referent
nezvedá oči od textu, nevnímá
posluchače
- nedo jde k navázání kontaktu
s posluchači; ti sledují
výklad jen chvílemi; ani po-
zorný posluchač nestačí
poznámkami zachytit referen-
tovy pasáže, formulované
v psané podobĕ
- (b) referent mluví volně, ale
tiše a nezřetelnĕ; monotón-
nost hlasu nechává vyzníít
stejnĕ pasáže důležitĕ i
podružné
- posluchači dobře neslyší,
nerozeznávají věci důležitĕ
a vedlejší; brzy se unaví a
přestanou poslouchat vůbec
- (c) referent mluví volně, ale
působí nervozním dojmem;
zbytečné gestikuluje, mlu-
ví překoítnĕ, nečlení výraz-
ně jednotlivé části refe-
rátu
- posluchači jsou zmateni,
nemohou se soustředit,
nejsou schopní pořídít
zápis

Při přednášení referátu v cizím jazyce (na filologických oborech) myslíme v prvé řadě na to, že máme posluchačům sdĕlit

určité informace, a teprve na druhém místě si všimneme svých nedostatků v cizojazyčné realizaci referátu. Jestliže je čle-
nění referátu jasné a zřetelné, jestliže referát přináší nové poznatky a je prosloven výrazně a srozumitelnĕ, splní svůj účel, i když se tu a tam dopustíme jazykové chyby. Pozvolně odstraňování chyb je práce právě jedním z cílů celého studia jazyka, a je to proces dlouhodobý. Je známa celá řada vynika-
jících odborníků v oblasti jazykovĕdy, jejichž referáty na vě-
deckých konferencích jsou sledovány se zájmem a jsou obohače-
ním pro posluchače, i když jejich cizojazyčná realizace není vždy zcela bez vad.

D i p l o m o v á p r á c e

Úvodní poznámka k charakteru práce

Obhajoba diplomové práce tvoří spolu se státní závĕrečnou zkouškou poslední etapu studia oboru. Má-li diplomová práce splnit svůj cíl, musí být nejen prostředkem, kterým student prokazuje nabyté vědomosti a schopnost vědeckého zpracování látky, nýbrž má být i příspěvkem k vědecké činnosti oboru svého. Obĕ dvě tyto stránky vzájemně souvisejí.

To, že má student v diplomové práci prokázat, jakých vě-
domostí studiem oboru nabyt, neznamená, že v práci snese to,
co se v různé literatuře o předmĕtu dá nalézt, a pouze to ur-
čitém způsobem rozvrhne a upraví (pak se hovoří o tzv. kompli-
lačním charakteru práce). Na druhé stranĕ někteří studenti se
zbytečnými obavami očekávají, že diplomová práce nebude uzná-
na, nepřinese-li pro jazykovĕdu zcela nový objev. I když se i
takové práce, třeba vzácnĕ, vyskytují, není jejich úroveň mě-
řítkem hodnoty většiny diplomových prací.

Při plnění diplomního úkolu je nutno prokázat, že je stu-
dent schopen zpracovat literaturu k zadanému tématu a využít
ji tvůrčím způsobem při řešení úkolů, které mu úkol přináší.
Kromĕ toho má být schopen už jistĕho samostatného vkladu, a

to při vymezení tématu, výběru materiálu, výběru metod, potvrzení poznané teorie na vybraném materiálu zkoumání, zaujetí vlastních stanovisek k otázkám a jejich řešení apod. Více než na úsilí o originalitu za každou cenu je třeba soustředít se na to, čím může být řešení úkolu užitečné teoreticky a prakticky a jak jsme schopni je zvládnout, aby užitečné bylo.

Zadání tématu

Rozhodnutí, jaké téma budeme zpracovávat, je prvním krokem na cestě, a to krokem pro konečný výsledek nesmírně důležitým.

Témata vypisují vedoucí práce se souhlasem vedení kateder a fakult. Navržené okruhy se obvykle vybírají z různých jazykových disciplín; někdy se také soustřeďují na problematiku řešení katedrou, kde je diplomový úkol zadáván. Studenti, kteří si téma volí, se přitom obvykle řídí svým zájmem o příslušnou otázku nebo disciplínu. To je dobře, ale není to všechno, co by se při volbě tématu mělo respektovat: současné je třeba se zamyslet i nad tím, které téma při svých vlastnostech a schopnostech zvládneme lépe, které je pro nás po této stránce vhodnější než ostatní. Někdo má nekonečnou trpělivost pro práci s textem, jiný rád pracuje v "terénu", mezi mluvčími, k nimž získá dobře kontakt; další zase vidí problematiku v souvislosti s překladatelskou nebo vyučovací praxí, již by se chtěl věnovat, atd. Tuto neméně důležitou stránku výběru tématu - totiž jaké postupy bude téma vyžadovat a které z nich lépe zvládneme - není dobře opomíjet.

Zadané téma je obvykle voleno dosti široce. Vedoucí práce navrhuje oblast, ve které se práce má pohybovat, a základní otázky, které je třeba řešit. Bližší vymezení a volbu postupu tomuto vymezení odpovídající už ponechává samostatnému rozhodnutí diplomanda. To, jak diplomand svou oblast zkoumání definitivně vymezil, v čem se od původního zadání odchýlil a

ého chce v určité oblasti dosáhnout, uvádí v předmluvě k práci.

Téma je třeba pečlivě rozvážit v přípravné fázi práce. Pozdější přechod k jinému tématu by znamenal velkou ztrátu času, mnoho promarněné práce a v neposlední řadě i obtíže administrativního rázu.

Zadání tématu je doplněno základní výchozí literaturou. Není povinností vedoucího práce, a není ani žádoucí, aby diplomandovi poskytl údaje o veškeré literatuře, které je k práci zapotřebí. Shromáždění bibliografie k tématu je totiž právě jedním ze základních požadavků, které má diplomová práce splňovat.

1. strana

Vysoká škola: _____ Katedra: _____
Fakulta: _____ Školní rok: _____

DIPLOMOVÝ ÚKOL

pro _____
obor _____

Protože jste splnili... požadavky učebního plánu, žádává Vás vedoucí katedry ve smyslu směrnic ministerstva školství a kultury o státních závěrečných zkouškách tento diplomový úkol:

Název tématu: _____
_____
_____

P o k y n y p r o v y p r a c o v á n í :

Rozsah grafických prací:

Rozsah původní zprávy:

Seznam odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce:

Konzultanti:

Datum zadání diplomového úkolu:

Termín odevzdání diplomové práce:

L. S.

Vedoucí katedry

Děkan

V

dne

19

Vedoucí práce a konzultant

Práci sledují vedoucí práce (zadáva téma, pokyny ke zpracování a výchozí literaturu) a konzultant (při mezioborových pracích, např. konfrontačních, se volí z jiného oboru než vedoucí práce). Diplomand by se měl na oba pravidelně obracet, zvláště do té doby, než se do tématu zapracuje tak, aby si je definitivně vymežil a zvolil postupy zpracování; i později se vyskytnou otázky, se kterými má diplomand potíže, a je lépe se včas poradit s vedoucím práce i konzultantem, než dělat zbytečnou práci. Povinností vedoucího práce ani konzultanta není číst text práce a opravovat jazykové nebo jiné chyby.

Časové rozplánování etap práce

Diplomová práce se zadává (uvádíme zde podmínky na FFUK Praha) do 15. 12. v sedmém semestru IV. ročníku studia a odevzdává se do 30. 3. v desátém semestru V. ročníku. Pro její vypracování je tedy ideálně vzato k dispozici časové období delší než patnáct měsíců. Samozřejmě počítáme s tím, že v té době studenti plní své ostatní povinnosti a konají obvykle i státní zkušku druhého oboru (nehledě na dny prázdnin), ale diplomový úkol je zadán, lze ho rozplánovat a podle možnosti vykonávat jeho dílčí práce. Jestliže jsme během studia přemýšleli o tom, kterou oblast bychom si pro diplomový úkol zvolili, máme náskok; ještě víc nám pomůže, jestliže jsme část oblasti, o niž se zajímáme, poznali při psaní seminární práce v předcházejících letech studia. Z toho vyplývá, že čím dříve si začneme vymezovat oblast svého zájmu, tím snazší bude pro nás nejen volba tématu, ale i průběh zpracování diplomového úkolu.

V období, které si pro diplomový úkol vyhradíme, musíme vykonat následující práce:

1. zjistiť a obstarat si potřebnou literaturu (nejprve literaturu oblasti, do níž téma naší práce spadá, pak speciální práce)

2. prostudovat základní literaturu
3. sestavit předběžný plán
4. vymezit cíl, oblast a postup vlastního zkoumání
5. zpracovávat materiál a číst speciální literaturu k tématu
6. provést syntézu materiálu a vyhodnotit vlastní výsledky
7. sestavit konečný plán
8. napést koncept v konečné podobě
9. psát čístopis.

Po přečtení těchto bodů mám být jasně, že ani patnáctiměsíční lhůta není dlouhá a že je nejlepší začít s drobnými pracemi pokud možno hned po zadání. Body 1 - 3 bychom měli splnit už během IV. ročníku. Těžiště práce (4. - 6. bod) je dobře ponechat si na dobu, kdy už máme možnost se na diplomovou práci docela soustředit. Dostatečně dlouhou dobu je třeba si vyhradit na tvůrčí fázi, tj. syntézu materiálu a vyhodnocení výsledků; ale nepodceňujeme ani psaní čístopisu.

V práci pozorujeme několik základních chyb, které vedou k zbytečné nervozitě v závěrečné fázi práce, nebo dokonce k tomu, že se jí nepodaří v určeném termínu uzavřít. Je to především neplánovanost průběhu práce (diplomand si vůbec neuvědomí a nestanoví, jaké práce a v jakých termínech bude třeba provést), příliš dlouhá doba věnovaná studiu základní literatury, podceňování obřížnosti tvůrčí fáze a časové náročnosti psaní konceptu i čístopisu. Velice často se začíná s psaním konceptu pozdě, třeba až čtyři měsíce před lhůtou odevzdání práce. Koncept (jeho jednotlivé části) raději navrhneme a upravujeme už od splnění bodu 2 (zpracování pojetí, která se vztahují k oblasti naší práce); u každého dalšího bodu si připravujeme jeho další části, takže máme před začátkem sestavení konečné podoby jednotlivé části zhruba navržené. Mnoho autorů diplomových prací stále načítá další a další literaturu a excerpuje a čeká na okamžik, až budou vědět dost, aby mohli začít psát. Ale tento okamžik nenastane, protože naše vědění má vždy nějaké mezery, a čas tam stále dělá nové. Takže se "spouštěcím" momentem musí zákonitě stát časová tíseň, a to je ze všech možností ta nejhorší.

Tedy znovu: rozplánujme si průběh prací na diplomovém úkolu podle obtížnosti i podle svých možností a schopností; počítejme přitom s časovým skluzem.

Jednotlivé etapy zpracování diplomového úkolu

(1) Zjištění a obstarání potřebné literatury

Základní pokyny k hledání literatury jsme podali v I. díle skript (str. 129 - 134). Zde jen připomínáme, že jde o činnost časově velice náročnou, a proto začínáme včas, hned po zadání úkolu. Shromáždíme si také koncepty, které jsme si z literatury vypracovali během studia. Obracíme se o radu na vedoucího práce a konzultanta.

(2) studium literatury

V I. díle skript (str. 134 - 139) najdeme pokyny, které si můžeme doplnit z doporučené literatury.

Studiem pramenů se začíná proto, abychom zpracovali poznatky, jichž se už dosáhlo, a nesnažili se jich s námahou dosehnout znovu. Čteme tedy už stále z hlediska tématu své práce, ale v obecných souvislostech, v souvislostech ostatních jevů a s ostatními jevy; sledujeme, jak se vyvíjely názory na náš předmět, co zůstalo sporné, otevřené, nedořešené. Témata vědeckých výzkumných prací jsou zhruba dvojího druhu: (a) zabývají se dalším rozvíjením teorie, objevením zákonitostí uplatňujících se ve studovaném předmětu; (b) vycházejí z teorie, která už byla vypracována, a hledají cesty jejího praktického uplatnění. V diplomových pracích převažuje druhý typ; z něho se první část řeší studiem pramenů a souhrnem získaných poznatků.

Důležitým vodítkem v této fázi je snaha poznat obecné souvislosti jevu, o který se zajímáme, a zařadit ho do nich.

Při studiu pramenů tedy hledáme pouze informaci vy-

užitečnou ve své práci; vzdáváme se proto většinou kon-
spektování celých prací, soustřeďujeme se jen na oddíly,
které nám mají co říci. Úkolem této fáze zůstává získat
přehled toho, co se v oblasti našeho tématu vykonalo a
co se vykonat má. Z toho si pak podle svých možností a
schopností vymezujeme úkoly pro své zpracování.

(3) vymezení cíle, oblasti, postupu vlastního zkoumání

Stanovíme si tzv. pracovní hypotézu, v ní si dáváme před-
běžnou odpověď na otázky dané našim tématem. Je to odpo-
věd, kterou považujeme za pravděpodobnou a kterou chco-
me svým zkoumáním potvrdit. Máme např. zkoumat výskyt a
funkci slovo tvorného prvku -māzīg v dnešní němčině; v li-
teratuře najdeme protichůdné názory: podle některých ja-
zykovědců je to zbytečný módní prvek, podle jiných je to
prvek účelový; našim cílem je zjistit funkce, které ten-
to prvek má. Stanovíme si pracovní hypotézu, že -māzīg
je prvek účelový, zastávající v současném jazyce funkce,
pro které dosud nebyly prostředky vyjádření (opřeme se
v tom o názor W. Fleischera); tuto hypotézu se budeme
snažit praktickým zkoumáním textu potvrdit. Během zkoumá-
ní se hypotéza upřesňuje a koriguje, ale je potřebná pro-
to, že nám umožní zahájit vlastní práci se zaměřením
na určitý cíl, s určitou koncepcí.

(4) sestavení předběžného plánu práce

Předběžný plán obeshuje oblast zkoumání, předmět
zkoumání, časové rozvržení etap.

Pro zkoumání určitého jevu jsou vhodné jen některé
oblasti. Chceme např. zkoumat rozdělení německých minu-
lých časů, perfekta a präterita, v určitém druhu textů.
Uvažujeme předem, jaké texty (funkční styl) si vybereme.
(Diplomand v daném případě neuvažoval, poněvadž si vybral
texty právnické, a sice zákoníky, v nichž je frekvence mi-
nulých časů vůbec mizivá). Počítejme také se závislostí

rozsahu oblasti na povaze zkoumaného jevu. Jiný rozsah
je zapotřebí pro analýzu funkce členu, jiný pro stanove-
ní průměrné délky vět nebo souvětí.

Na předmětu a cíli zkoumání závisí i volba postupu
zkoumání. O postupech zkoumání a užívěných procedurách
jsme se dozvěděli v I. díle skript (str. 32 n.); všiměj-
me si jich však také při studiu literatury a vyberme si
takové, jež naší práci vyhovují. Jistou zásobou zkoušenos-
tí tu jsou i seminární práce.

Bez jasné představy o cíli, oblasti zkoumání a po-
stupu se promrhá mnoho času a shromáždí zbytečný mate-
riál.

(5) sbírání materiálu, četba speciální literatury

Při sbírání materiálu užíváme lístkovou kartotéku.
Je výhodná tím, že se dá stále doplňovat, nedůležitě se
dá vyřazovat a nevyhovuje-li jedno třídění, snadno se
přechází v jiné. V lístcích píšeme jen na jednu stranu,
lépe se nám s nimi pracuje.

Údaje o vhodném třídění lístkové kartotéky najdeme
u Vl. Šmilauera (Technika filologické práce, SPN 1958).

Průběžně se sbíráním materiálu studujeme speciální
literaturu k tématu. V ní už hledáme odpovědi na otázky,
před které nás staví vlastní pozorování vymezené oblasti,
jde tedy o literaturu zaměřenou přímo k tématu a napomá-
hající ověření pracovní hypotézy.

Důležitě poznatky, a také to, co nás při četbě a sbí-
rání materiálu napadne a bylo by v práci využitelné, si
zapisujeme na lístky.

(6) synléza materiálu a vyhodnocení výsledků

V této fázi využíváme koncept, v němž jsme shrnuli
výsledky studia pramenů, lístky s průběžnými zápisy apod.

a konfrontujeme tyto výsledky s vlastními poznatky, které se snažíme zevšeobecnit. Jde o to dobrat se přitom pokud možno podstatných vlastností zkoumaného jevu a typických souvislostí s jevy ostatními. Máme přitom stále na mysli otázku: "Držím se tématu?" a dále: "Co jsem se dozvěděl z pramenů? Potvrdilo se to mým pozorováním nebo ne? Zjistil jsem závažné odchylky proti názorům dosavadní literatury? V čem? Proč asi? Které body zůstaly sporné?" Takto se nám úveha o tématu rozpadá na celky, které můžeme využít při konečném plánu práce. Zaznamenáváme tyto celky (jejich členění) na volné listky.

(7) sestavení konečného plánu práce

V konečném plánu si nejprve látku rozčleníme do hrubší dispozice (např.: Úvod. Cíl a zvolená metoda práce. Souhrn dosavadních poznatků. Popis zkoumání ve vyjmenované oblasti. Výsledky zkoumání. Závěr.). Úvodní, hlavní a závěrečná část by měly být jasně vyděleny v každé práci, zatímco jemné rozčlenění hlavní části se od práce k práci liší a závisí na látce i autorovi. V konečném plánu si rozvrhneme nejen to, co do jednotlivých částí zařadíme, ale i to, kolik místa každé části (vzhledem k její důležitosti) přidělíme.

(8) psaní konceptu

Už shora jsme uvedli, že psaní konečné podoby konceptu není začátkem psaní vůbec, ale že se při něm využívá částí již dříve připravených, které se pouze zpracovávají podle rozvržení konečného plánu práce.

Před započtím psaní konceptu necháme práci několik dní ležet. V této pauze odpočíváme a věnujeme se nějaké úplně odlišné činnosti. Po získaném odstupu se mnohé jeví zřetelněji. Přezkoumáme pak kriticky rozvržení materiálu a výsledky vlastního pozorování.

Práci je třeba jasně a přehledně členit. Už letmý pohled na rozvržení práce řekne posuzovateli mnoho o tom, zda je látka zpracována systematicky a s přehledem. Obsah má odpovídat tématu práce, nadpisy jednotlivých částí musí odpovídat obsahu těchto částí. V úvodní části je třeba definovat pojmy, s nimiž se pracuje.

Technika psaní je individuální. Někomu vyhovuje, píše-li několikrát nanečisto, jiný píše hned v definitivní formě. V každém případě opustíme školský způsob psaní po obou stranách listu; píšeme na volné listy (nejlépe formátu A 4) pouze po jedné straně a nechme si volný okraj na vsuvky a poznámky. Psaní po jedné straně listu umožňuje pozdější změny řazení (rozstříhání a lepení) jednotlivých částí.

Při sestavování konceptu dbáme na přesné uvedení citátů užitých z literatury (srvn. I. díl skript, str. 137 - 138).

Odborné a vědecké práce se dnes člení podle desetinného třídění. Desetinné třídění spočívá v rozdělení látky až do deseti hlavních skupin, které se označí číslicemi 0 - 9. Hlavní čísla se dále dělí podle desetinného systému, a tím vznikají podskupiny a jejich pododdělení. Každá číslice následující po hlavním čísle vyjadřuje tedy už pododdělení nadřazeného pojmu.

Příklad desetinného třídění (Skizze der deutschen Grammatik, Berlin 1972)

- O. Bemerkungen zur sprachwissenschaftlichen Methode
- O.1. Sprache als Zeichensystem
- O.2. Zum Wesen grammatischer Begriffe
- O.3. Zur Abgrenzung des Gegenstandes
- O.4. Struktur der Äußerungen, Sprechstruktur

- 1. Komponenten, Einheiten, Beschreibungsebenen
- 1.1. Die Komponente des Sprachsystems

- 1.2. Die logisch-semanticke Komponente
- 1.3. Die kommunikativ-pragmatische Komponente
- 1.3.1. Die Intention, mit der der Sprecher in seinen Äußerungen Darstellungen von Sachverhalten gibt

.....

2. Struktur der Wortgruppen

.....

Sestavení seznamu literatury a citace literatury v textu práce

Během studia literatury si sestavujeme (nejlépe na kartě nebo na listky) bibliografické údaje, které si průběžně abecedně zařazujeme, takže je seznam literatury v základní podobě hotov už před započítím psaní konceptu a pouze ho doplňujeme. Na listky se záznamem literatury si poznamenáme i heslo, pod nímž budeme práci citovat. Seznam literatury očíslováme až po dokončení konceptu.

Při citaci literatury v textu práce se užívá několika způsobů:

- (1) Literatura se cituje na téže stránce pod čarou (viz např. seznam citací u W. Fleischera, Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache). Tento systém je velice výhodný pro čtenáře, protože údaj rychle najde; pro autora práce je naopak časově velice náročný. Tím, že se při tomto systému musí některé práce citovat opakovaně, nešetří se místem. Odkazu "Tamtéž, str. ..." se dá užít jen tam, kde není text poznámek přerušen uvedením jiné práce.

- (2) Práce se cituje pod heslem, pod nímž je vedena v seznamu literatury. Práci citovanou jako (Glinz 1971, 92) najdeme v seznamu literatury např. pod č. "16. Glinz 1971: H. Glinz, Deutsche Grammatik I. Satz-Verb-Modus-Tempus. Studienbücher zur Linguistik und Literaturwissenschaft, Bd.2, Frankfurt a.M. 1971." Pokud uvádíme více prací jednoho autora z určitého roku, doplňujeme letopočet malými

písmeny abecedy. Odkaz na literaturu se dává do hranatých (ležatých) závorek pro odlišení od závorek kulatých, obsahujících údaje vysvětlující text, dodatky apod.

- (3) Někdy se práce citují pod číslem seznamu literatury s uvedením stránky, k níž se odkaz vztahuje, např. u shora uvedené práce

/16, 92/

Tato citace je méně zřetelná, čtenář musí vyhledat v seznamu literatury autora i práci.

Seznam literatury sestavujeme pečlivě, je to zřetelná vizitka našeho způsobu práce, a to pokud se týče výběru a shrnutí literatury, údajů o ní (viz první díl skript, str. 133 - 134) i formálního provedení.

Kromě seznamu literatury použité v práci se někdy připomíná i seznam další literatury předmětu (výběrová bibliografie), v níž se ovšem shora uvedených hesel užívat nemusí.

Slovníky, časopisecké a novinové statě se uvádějí v seznamu zvlášť, stejně tak i prameny, z nichž se excerpovalo. Jména autorů psaná latinkou a jména psaná azbukou se někdy třídí do dvou seznamů, ale není to praktické kvůli seznamu ani pro strojopis. Raději jména psaná azbukou transliterujeme a řadíme do společného abecedního seznamu.

Transliterace azbuky do latinky

Při citování pramenů sovětské literatury se používá transliterace azbuky do latinky. Transliterace znamená náhradu písmene v azbuce písmenem v latině. Pravidla transliterace se budou měnit podle toho, zda práci píšeme v češtině nebo v němčině.

Pro češtinu se užívá dvou druhů transliterace. Tzv. běžná transliterace je určena pro publikace populárního rázu a novinové texty. Informují nás o ní Pravidla českého pravopisu (vydání Akademie z roku 1977, str. 105 - 117). Při

Součástí diplomové práce

1. titulní list s předepsaným textem

Na FFUK se uvádí v řádce nahoře přesný název fakulty a univerzity, upřesněd název práce, v levém rohu dole datum (rok) odevzdání, v pravém rohu dole jméno autora práce.

2. list s prohlášením

Text prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval(a) samostatně a použil(a) jen pramenů uvedených v seznamu literatury.

3. předmluva, popř. úvodní poznámka k práci

4. hlavní část, členěná podle potřeb tématu

5. resumé v cizím jazyce, je-li práce psána česky (nebo české resumé u práce v cizím jazyce)

Resumé (nejlépe v rozsahu nepřekračujícím desetinu práce) stručně charakterizuje obsah práce, hlavně výsledky samostatného zkoumání a závěry, k nimž autor dospěl. Resumé je určeno čtenáři, který se chce informovat o hlavním cíli a výsledcích práce.

6. seznam literatury

7. seznam dodatků

8. dodatky: nákresy, tabulky, formuláře, grafy

vědecké transliteraci, již se užívá v bibliografických údajích (a soupisech knih obecně), se důsledněji nahrazuje písmenem, bez ohledu na různou zvukovou realizaci v odlišných pozicích.

Abecední řazení transliterovaných slov se řídí pořadím abeced, do níž se transliterovalo.

V německých textech se také užívá dvou druhů transliterace. První z nich, vydaný v roce 1972 komisí NDR pro otázky transkripcce, navrhl W. Steinitz. Německé přeměny o tomto druhu transliterace hovoří jako o transkripci, poněvadž do jisté míry respektuje zvukovou realizaci hlásek (jako běžná transliterace do češtiny). Druhý transliterací postup byl vypracován Mezinárodní organizací pro standardizaci (1968, přípis 9) a je od roku 1974 platný pro informační a dokumentační zařízení v NDR. O obou postupech informuje Der Große Duden, Wörterbuch und Leitfaden der deutschen Rechtschreibung, Leipzig 1976, str. 27 - 31. Rozdíl v přepisu do češtiny a do němčiny se týká hlavně palatalizovaných hlásek. Tvrdý a měkký znak se do němčiny netransliterují.

(9) psaní čístopisu

Předepsaný rozsah diplomové práce je minimálně 70 normalizovaných stran textu (řádkování 1 1/2, 30 řádků na stránce, 52 úderů).

Už shora jsme připomněli, že je zapotřebí vyhradit si na psaní čístopisu dostatečnou dobu. Nemůžeme-li si psát strojpis sami, dojednáme včas lhůtu s tím, kdo nám práci bude psát. Umíme-li psát sami na stroji, stanovíme si podle toho, jak rychle píšeme, předem počet dnů, které nám psaní zabere; k tomu připočteme čas na doplňky a opravy, konečnou úpravu strojopisu i dobu vazby. Tuto dobu s určitou rezervou odečteme z celkové přípravy práce a snažíme se, abychom ji nemuseli zkrátit. Je škoda, zkeží-li se jinak dobrá práce špatnou konečnou úpravou.

Obhajoba práce

Obhajoba je součástí řízení, jímž se hodnotí úroveň diplomové práce. Autor má při ní příležitost vysvětlit svůj přístup k zpracování tématu, průběh vzniku práce, obtíže s jejím vypracováním spojené. Zaujímá současně i stanovisko k připomínkám posuzovatelů, s jejichž písemným posudkem práce se může seznámit tři dny před konáním obhajoby. Obhajoba probíhá v českém jazyce. Členy komise jsou vedoucí práce a oponent (2. posuzovatel); komisi předsedá zástupce vědecko-pedagogických kádřů, jmenovaný příslušnou fakultou.

Průběh obhajoby: 1. zahájení obhajoby předsedou komise

2. referát autora práce, stručné teze

3. čtení posudků

4. odpověď autora práce na připomínky posuzovatelů

5. závěrečné posouzení práce a obhajoby komisí

6. slavnostní oznámení výsledku

**Úvod do studia německého jazyka
II.**

Alena Šimečková

PRAHA 1985